

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

Факультет іноземних мов
Факультет іноземної філології
Історичний факультет

ПИТАННЯ СХОДОЗНАВСТВА В УКРАЇНІ

*Тези доповідей
Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю
28 березня 2019 р.*

Харків – 2019

1. Афганская ловушка. URL: <http://weandworld.ru> (дата обращения: 25.02.2019).
2. Баженов С. Аннотация книги мемуаров Тома Кэрю «Джихад» – воспоминаний о борьбе британских и американских разведслужб в Афганистане в 1980-е годы против СССР. URL: http://www.duel.ru/200036/?36_7_7 (дата обращения: 25.02.2019).
3. Беннигсен А. Афганистан и мусульмане в СССР // Афганистан: уроки истории. Сборник материалов буржуазной печати. Вып. 1. Ч. 2. – М.: Прогресс, 1990. – С. 5-26.
4. Топорков В.М. К истокам афганской политики США в годы советского военного присутствия в Афганистане. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/k-istokam-afganskoj-politiki-ssha-v-gody-sovetskogo-voennogo-prisutstviya-v-afganistane> (дата обращения: 25.02.2019).
5. Ляховский А.А., Забродин В.М. Тайны Афганской войны. – М.: Планета, 1991. – 272 с.

БОРОТЬБА ЗОВНІШНЬОЇ МОНГОЛІЇ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ І РОЛЬ БАРОНА Р.Ф. ФОН УНГЕРН-ШТЕРНБЕРГА В ПОДІЯХ 1920–1921 рр.

Магомедов Моїсей Курбанович, студент 5 курсу

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Науковий керівник: к.і.н., доц. Л.М. Ямпольська

Здобуття Монголією незалежності було важким процесом, що охоплював кілька століть. Під час цієї боротьби було багато цікавих постатей, які зробили значний внесок у становлення незалежності Монгольської держави, боролися з експансіоністським впливом Китаю на суспільно-політичні та економічні процеси в цій країні. Однією з таких непересічних персоналій є білогвардійський генерал, барон Роман Федорович фон Унгерн-Штернберг¹² – один із очільників Білої армії у громадянській війні в Росії 1917–1921 рр.

Метою нашої доповіді є дослідження національно-визвольних процесів у Монголії в період перебування під владою Китаю, а також визначення ролі барона Р.Ф. фон Унгерн-Штернберга в подіях 1920–1921 рр. у Монголії.

Здійснюючи ретроспективу історичного розвитку Монгольської держави після падіння могутності у XIII–XIV ст., слід з'ясувати причини, які негативно вплинули на її розвиток і призвели до важкого стану на початок XX ст. Важливо відзначити такі тенденції, як оточення Монголії двома могутніми державами – Російською та Цинською імперіями. Після модернізаційних реформ останньої третини XIX ст. до них додалася ще й

---

¹² Барон **Роман Федорович фон Унгерн-Штернберг** (нім. Nikolai Robert Maximilian Freiherr von Ungern-Sternberg) (29 грудня 1885 р. (10 січня 1886 р.), Грац – 15 вересня 1921 р. Новоніколаєвськ) – генерал, видатний діяч Білого руху на Далекому Сході. Георгіївський кавалер. Автор ідеї реставрації імперії Чингісхана від Тихого океану до Каспію.

Японія. У XV–XVII ст. Монголія була представлена окремими князівствами, що підкреслювало стан її політичної роздробленості та зовнішньополітичне ослаблення. У 1640-х – 1660-х рр. маньчжури, перемігши китайців, завоювали Зовнішню Монголію (Халху) і продовжили свою експансію до 1691 р.

З наростанням впливу Цинського Китаю становище монголів не покращилося, Монголія опинилася під владою маньчжурів. Було кілька спроб звільнитись з-під опіки Китаю, зокрема повстання 1762 і 1784 рр., однак вони зазнали поразки через міжусобиці, що виникали між північними та південними монголами. Крім того, Зовнішня Монголія потерпала від джунгар, які завдавали значної шкоди своїми набігами [2, с. 4].

Таким чином, розідрана внутрішніми чварами і зовнішніми ворогами, Халха перебувала у складі Цинського Китаю до Сінхайської революції (1911–1913). Була навіть відправлена делегація до Санкт-Петербурга, і Російська імперія погодилась підтримати монголів у боротьбі проти Китаю, проте далі слів справа не пішла.

Широкий національно-визвольний рух охопив Зовнішню Монголію лише на початку XX ст. Все розпочалося з Монгольської національної революції, приводом до якої стало економічне зубожіння монголів внаслідок величезних китайських кредитів під завищені відсотки та велику данину худобою, яка скоротила поголів'я з 1,5 млн. до 200 тис., з огляду на те, що кочове скотарство було основною складовою не лише економіки, а й взагалі способу життя монголів.

Антикитайське повстання відбулося у 1911 р. на заклик монгольської ради – Хуралу, який спонукав теократичного монарха Монголії Богдо-гегена VIII до початку збройної боротьби, що призвело до звільнення більшої частини Монголії з-під китайського впливу. Створена 30 листопада 1911 р. Тимчасова повноважна адміністрація (уряд) Халхаського Хурее випустила загальне звернення про незалежність усіх монголів. 1 грудня 1911 р. чотири аймаки Зовнішньої Монголії поширили звернення, в якому оголошувалося про створення незалежного Монгольської держави [1]. Маньчжурський амбань Сань-Та та інші чиновники через Кяхту втекли до Китаю. На чолі Халхи став першоєрарх монгольської ламаїстської церкви Богдо-геген VIII, який отримав титул Богдо-хана (Великого хана).

Таким чином, у 1911 р. Зовнішня Монголія, вигнавши маньчжурських намісників, проголосила свою незалежність. Проте китайці не збиралися відмовлятися від такої значної території і в 1919 р. розпочали військові дії проти Богдо-гегена. За лічені місяці монголи були розбиті маньчжурами та знову підкорені, а Богдо-геген – заарештований і відправлений у заслання в буддистський монастир. Проте на північ від Монголії, в Сибіру, розгорталися події громадянської війни, що прямо вплинули на подальшу долю сусідньої Монголії. Слідом за крахом

Російської імперії співвідношення сил у Монголії порушилося. Після декрету про самовизначення і незалежність, ліквідації нерівноправних договорів, підписаних царським урядом, поразки Верховного правителя Російської держави і головнокомандувача російської армії О.В. Колчака, наближення Червоної армії до кордонів Монголії спровокували Пекін на рішучі дії. 22 листопада 1919 р. декретом китайського президента автономія Монголії була ліквідована.

Зупинимось на ролі генерала Р.Ф. фон Унгерн-Штернберга в державотворчих процесах Зовнішньої Монголії. Восени 1919 р. війська адмірала О.В. Колчака відступили з території Сибіру. Шляхів відступу було два: в Китай та через Примор'я в Японію. Барон фон Штернберг очолював армію у 20 тис. солдат. Після поразки білогвардійських військ він разом із залишками своїх сил (близько 3 тис. чол.) відступив під натиском РСЧА до Монголії, де розташовувалася його Азіатська кінна дивізія, в яку входили забайкальські козаки, сибірські юнкери та найманці з Монголії [5, с. 67].

Барон Унгерн отримав листа від заарештованого Богдо-гегена VIII з проханням про звільнення його з-під варті та початок боротьби проти китайських поневолювачів. Унгерн, якій у молодому віці захопився східними традиціями (буддизмом, синтоїзмом), прийшов на допомогу. 26–27 жовтня та 2–4 листопада 1920 р. його війська штурмували столицю Халхи – Ургу, однак зазнали поразки й значних втрат. Сили були занадто нерівні: гарнізон китайців в Урзі налічував понад 10 тис. чол., 72 кулемети та 40 гармат. В Унгерна було не більше 2 тис. військовиків. Початком операції стало визволення Богдо-гегена з китайського полону раптовим штурмом буддійського монастиря.

Звільнений Богдо-геген оголосив загальну боротьбу проти китайського поневолення. Маючи лише 1,5 тис. солдат, Унгерн на початку лютого 1921 р. розпочав штурм Урги та одержав блискучу перемогу над чисельним ворогом: повний розгром китайського контингенту і більше 1 тис. полонених китайців. Унгерн був проголошений звияжником Монголії. Йому та його соратникам був дарований цілий ряд титулів, однак він не скористався фактично необмеженою владою у той час, а навпаки, був на других ролях і не втручався в управління державою. У Монголії Р.Ф. фон Унгерн-Штернберг мав значний авторитет, однак подальші події показали, що він був нетривким. Це було зумовлено тим, що Унгерн вів репресивну політику проти місцевого населення та російських колоністів, підозрюючи їх у співпраці з більшовиками [1].

У травні 1921 р. фон Унгерн-Штернберг із загоном у 5 тис. чол. (переважно монголів) намагався здійснити чергову спробу походу в Росію із метою «загальної азіатської революції», як він наголошував, проте був розбитий у Даурії більшовиками та розстріляний у Новоніколаєвську 15 вересня 1921 р. Богдо-геген VIII спочатку оголосив траур по всій країні,

а вже потім, коли монгольська народна армія на чолі з Д. Сухе-Батором встановила владу при підтримці більшовиків, розповідав про те, що саме Унгерн захопив його в полон і примушував вчиняти репресії над місцевим населенням.

Отже, враховуючи всі «за» і «проти», слід зазначити, що діяльність Унгерна в Монголії значною мірою сколихнула монгольське суспільство. Як писав Д. Сухе-Батор В.І. Леніну, «ми б не були у Монголії, якби там не було Унгерна» [2, с. 40]. Остаточну незалежність Монголія отримала за рішенням Загального з'їзду у 1924 р. при підтримці Радянського Союзу. Богдо-геген залишився при владі, проте його теократичні повноваження були значно скорочені. Більшу роль почали відігравати ради і МНРП.

Таким чином, якщо провести ретроспективу історичного розвитку Монголії від піднесення Золотої Орди Чингісхана до ослаблення і втрати незалежності періоду політичної роздробленості, слід зазначити, що монголи, навіть незважаючи на значну експлуатацію китайцями, зуміли зберегти державницьке прагнення до незалежності і у важких умовах вибороти її, хоч і дорогою ціною. Останній китайський солдат покинув Монголію у 1924 р. у Маймачені, а у 1926 р. із Монголії були виведені війська СРСР. Щодо барона Р.Ф. фон Унгерн-Штернберга, то непокірний, хоробрий генерал назавжди залишився героєм монголів, які дали йому прізвисько «Білий лицар», хоча його репресії неоднозначно висвітлювалися і навіть замовчувалися в історії Монголії.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Дудин П.Н. Становление и нормативное закрепление теократической монархии в Монголии в 1911–1924 гг. URL: <https://law-journal.hse.ru/data/2014/09/05/1315964642/%D0%94%D1%83%D0%B4%D0%B8%D0%BD.pdf> (дата обращения – 25.02.2019).
2. Кузьмин С.Л. История барона Унгерна. Опыт реконструкции. – М.: КМК, 2011. – 384 с.
3. Майский И.М. Белое дело барона Унгерна. – Омск, 2002. – 186 с.
4. Торновский М.Г. События в Монголии-Халхе в 1920–1921 годах // Легендарный барон: неизвестные страницы гражданской войны. – М.: КМК, 2004. – 372 с.
5. Турышев В.С. Пробуждение Монголии. – М., 1998. – 318 с.

МІЖКОРЕЙСЬКИЙ ДІАЛОГ: «ПРОРИВ» 2018 РОКУ

Манакова Дар'я Олегівна, студентка 5 курсу
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к. і. н., доц. О. І. Тумаков

Протягом усього 2018 року Кореїський півострів не раз привертав до себе увагу світової громадськості, оскільки три саміти лідерів